

ZANA EKIZ

MORFOLOŠKE I SEMANTIČKE KARAKTERISTIKE STANDARDNOG ITALIJANSKOG JEZIKA NA PRIMJERIMA KNJIŽEVNOG DJELA IZ XX VIJEKA I SAVREMENE ITALIJANSKE ŠTAMPE

Sažetak

Ovaj rad bavi se evolucijom italijanskog standardnog jezika na korpusu književnog djela XX vijeka – romana Giorgia Bassanija *Il giardino dei Finzi-Contini* (*Vrt Finzi-Continijevih*) i savremene italijanske štampe. Analizirajući pojedine jezičke elemente na morfološkom i semantičkom nivou, objašnjava se način na koji evoluirala italijanski standardni jezik u književnosti i u jeziku štampe. Posebna pažnja posvećena je razlikama između ta dva registra i njihovim sličnostima.

Ključne riječi: *evolucija jezičke norme italijanskog jezika, standardni jezik, XX vijek, književni registar, jezik štampe, morfologija, semantika*

1. UVOD

Jezik kao osnovno sredstvo komunikacije može biti iskazan u govornoj i pisanoj formi, s tim da je u ovom radu u centru našeg interesovanja pisani jezik. U kontekstu pisanog jezika treba istaći jednu važnu činjenicu – naime, autor u procesu pisanja ima veću kontrolu nad onim što želi izraziti riječima. Ne samo da je moguće bolje kontrolisati sadržaj, odnosno izbor riječi i izraza koji odgovaraju datom kontekstu, nego i pravopis, kao i sveukupni smisao teksta. Međutim, važno je naglasiti da u oblikovanju svakog teksta autoru ostaje sloboda odabira jezičkih sredstava koja se, kada je riječ

o književnoumjetničkom stilu, ogleda “u tome što je jezična kreativnost kvalitativno drukčija od one u drugim stilovima. Osim toga, dopušteno je kršenje niza zabrana koje su uobičajene u drugim stilovima [...]” (Katnić-Bakaršić, 1999, str. 42). Pored jezika književnosti, u ovom radu se zanimamo i za jezik štampe, koji se u stilistici svrstava u žurnalistički stil. To je zapravo stil koji se pojavljuje u medijima, a kada je u pitanju pisani jezik, to su pretežno novine i časopisi. Za ova dva stila zajednička crta je kreativnost, a jezik štampe je specifičan po tome što je žanrovski raznovrstan i namijenjen je širokom auditoriju.

Iako je funkcionalno-stilsko raslojavanje jezika vezano za određenu sferu upotrebe jezika (npr. književnu, esejističku, reklamnu, govornu, oratorsku itd.), bez obzira na to da li govorimo o književnom tekstu ili vijestima u novinskom članku, jedna je činjenica nesporna – izbor jezičkih sredstava svakog funkcionalnog stila uslovljen je njegovom namjenom, ali i prožimanjem s drugim stilovima. Jezik kao osnovno sredstvo komuniciranja omogućava govornicima prenošenje i osnovnih informacija, ali i emocija, koje mogu biti iskazane i usmeno i u pisanoj formi. Takva sposobnost jezika pruža mogućnost autorima da se izraze kroz različite funkcionalne stilove – npr. kroz književnoumjetnički, s naglašenom ekspresivnom funkcijom jezika, te kroz novinski članak u kojem je dominantna referencijalna funkcija jezika. Razlike među ovim stilovima treba tražiti u njihovim namjenama koje se odražavaju i u samoj organizaciji teksta.

Kad je riječ o italijanskom jeziku, on se, kao i svi jezici, neprestano mijenja. Da bismo razumjeli prirodu ovog fenomena, potrebno se vratiti u prošlost. To će nam pomoći da shvatimo kako se prestižna varijanta jezika, koja je vjekovima bila vezana za književna djela, proširila među govornicima. U svakom slučaju, to podrazumijeva mijenjanje jezika u skladu s razvojem društva te njegovo unapređivanje u skladu sa širenjem oblasti komunikacije – sve su ovo odlike jezika koji su oblikovali Italijani kako bi ga prilagodili svojim svakodnevnim komunikacijskim potrebama, što korespondira s tvrdnjom Katnić-Bakaršić da “funkcionalni stilovi predstavljaju sistem koji se razvija u skladu sa razvojem društva [...]” (1999, str. 22).

Metodološki pristup u ovom radu zasniva se na relevantnim podacima iz stručne literature, naučnoistraživačkih radova iz područja jezika i njegovog razvitka te na analizi odabranog korpusa. Kako bismo pokazali evoluciju italijanskog jezika, te kako se jezička norma prilagođava novim upotrebama, odlučili smo uporediti pojedine morfološke i semantičke karakteristike romana *Il giardino dei Finzi-Contini* (*Vrt Finzi-Continijevih*) autora Giorgia Bassanija i jezika savremene štampe. Kako bismo došli do željenog cilja, rad smo razvrstali u sljedeće dijelove: u prvom dijelu dajemo kraći prikaz jezičke stvarnosti u Italiji, počevši od nastanka savremene norme italijanskog jezika, preko načinâ na koje ta norma ulazi – i neophodno se modifikuje – u govorni jezik i sfere jezika koje nisu književnost; potom obrazlažemo izbor korpusa na kojem radimo, da bismo konačno prešli na glavni dio rada – analizu korpusa.

2. EVOLUCIJA ITALIJANSKOG JEZIKA – UTICAJ MEDIJA

Kad je riječ o standardnom italijanskom jeziku, jeziku koji se danas uči u školi,¹ u ranijim razdobljima on je prolazio kroz različite promjene s obzirom na to da je njegova upotreba dugo bila ograničena na mali broj ljudi, dok se najveći procenat govornika služio dijalektima. Ovim fenomenom se bavilo nekoliko italijanskih lingvista. Među najistaknutijim, na osnovu čijih djela ćemo predstaviti glavne promjene u italijanskom jeziku u XX vijeku, svakako je Tullio de Mauro (2011), koji se u djelu *Storia linguistica dell'Italia unita* (*Lingvistička historija ujedinjene Italije*) bavio promjenama u jeziku koje se odnose medije. Zatim je ovdje važno spomenuti Bruna Migliorinija (2019) koji se bavio, između ostalog, italijanskim kao jezikom čija je norma nastala na osnovu najvećih književnih djela iz XIV vijeka,

¹ Počevši od ujedinjena Italije 1861. godine, raste fenomen masovnog obaveznog školovanja, koji progresivno smanjuje procenat nepismenih u Italiji. “Šezdesetih godina prošlog vijeka širenje bogatstva i koncentracije ljudi u urbanim sredinama omogućilo je mnogo većem postotku djece da pohađaju školu do završetka obaveznog obrazovanja.” Vidi o tome na Treccani: https://www.treccani.it/enciclopedia/scolarizzazione_%28Enciclopedia-dei-ragazzi%29/. Prevod s italijanskog jezika uradila je autorica ovog članka.

o čemu je pisao u svom kapitalnom pregledu historije italijanskog jezika *Storia della lingua italiana (Historija italijanskog jezika)*. Naposljetku, u ovom radu referiramo se i na članak Francesca Sabatinija (1985) “L’italiano dell’uso medio” (“Italijanski jezik prosječne upotrebe”).

Ovdje je potrebno naglasiti da period između druge polovine XIX i početka XX vijeka karakteriše ogromna književna produkcija namijenjena raznolikoj publici, kao i dnevne nacionalne novine koje nisu namijenjene samo književnoj eliti već širokoj čitalačkoj publici. Dakle, širenjem masovnih medija poput štampe, televizije, filmske produkcije ili radija, te zahvaljujući općenito ekonomskom i naučnom napretku Apeninskog poluostrva, ono što je ranije bio elitistički jezik, do sedamdesetih godina XX vijeka postaje sredstvo svakodnevne komunikacije. Zahvaljujući radiju i televiziji, standardni italijanski je ušao u domove Italijana, a s njim i različiti programi edukativnog, pedagoškog, zabavnog i informativnog karaktera. Prostorije televizije širom zemlje otvaraju svoja vrata publici, a prostor se daje regionalnim izgovorima, kolokvijalnim izrazima i upotrebi jezičkih oblika koji nisu uvijek normirani. Onog trenutka kada je postao jezik kojim govori veliki dio stanovništva, italijanski se počeo transformisati odstupajući od standarda, odnosno onog jezika koji zahtijeva norma koja se uči u školama. Štampa, uzimajući u obzir potrebu da se vijest prenese brzo, sažeto i efikasno, mijenja i način upotrebe jezika i sam jezik. Ovdje prvenstveno mislimo na sintaksičko ustrojstvo zbog toga što jezik štampe poprilično pojednostavljuje složene rečenice, odnosno izbjegava ih, te ograničava upotrebu zavisnih rečenica. Kad je riječ o polju leksike, zahvaljujući štampi u jezik ulaze brojni neologizmi i tehnički termini iz jezika struke.

Sve ove promjene koje su se odrazile na italijanski jezik, a naročito na njegovo udaljavanje od standarda, navele su lingviste u osamdesetim godinama na stvaranje izraza *italijanski neostandardni jezik*. Lingvista i filolog Arrigo Castellani u svom “*Morbus anglicus*” (1987, str. 137–153) analizirao je razlike u upotrebi francuskog jezika u književnosti početkom XX vijeka i engleskog jezika krajem XX vijeka. Primijetio je da je za riječi francuskog jezika, koji je vrlo sličan italijanskom, relativno lako pronaći ekvivalente,

dok je danas manji broj riječi moguće prilagoditi iz engleskog jezika. Također je naglasio da riječi porijeklom iz francuskog obično pripadaju jeziku elite, dok su riječi engleskog jezika često vezane uz šire narodne mase. Ovim je otvoren prostor stranim riječima, posebno onim iz engleskog, koje su, nakon što su postale široko rasprostranjene, uključene u kategoriju posuđenica (it. *forestierismi*).

Kako je italijanski jezik postajao otvoreniji, tako su njegovi govornici sve više počeli odstupati od propisane jezičke norme oblikujući inovacije evidentne na svim nivoima jezičke realizacije: na fonološkom, morfološkom, sintaksičkom, ali i na leksičkom nivou. O tome govori i bosanskohercegovački lingvist Jasmin Džindo, koji se u knjizi *Riflessioni sull'italiano* (2013) pokazuje da neologizmi ulaze u jezik zahvaljujući štampi.

3. IZBOR KORPUSA

Kao korpus u ovom radu izabrali smo roman *Il giardino dei Finzi-Contini* (Vrt Finzi-Continijevih) autora Giorgia Bassanija, a kad je riječ o savremenoj italijanskoj štampi, odlučili smo se za sljedeće časopise i novine: *Motociclismo* (sportski mjesečni časopis, printani format), *Action magazine* (sportski sedmični časopis, online format), *Panorama* (časopis o politici i aktuelnostima, online format), *Il fatto quotidiano* (dnevne novine, online format) i *Green week festival* (e-časopis koji govori o ekološkoj svijesti). Roman *Il giardino dei Finzi-Contini* izabran je zbog toga što njegov jezik oslikava političku situaciju vremena u kojem je smještena radnja. Baldelli (u: Virna Brigatti, 2023, str. 98) tvrdi da Bassani teži ka zajedničkom italijanskom jeziku, izbjegava žargon i dijalekt tako što ga ograničava u onoj mjeri koja je prihvatljiva zahvaljujući dugoj pripovjedačkoj tradiciji. Baldelli također navodi da je ideja o zajedničkom jeziku jedna od najjačih težnji savremenog vremena. Uz to dodaje i snagu ideje oslobođanja od bremena dijalekata koji su vjekovima predstavljali teret nad zajedničkim italijanskim jezikom. Dok u navedenim časopisima i novinama pronalazimo mnoštvo raznolikih, kako političkih tako i socijalnih, uticaja na upotrijebljeni jezik,

isto tako uočavamo promjene, ali i razlike u poređenju s jezikom romana XX vijeka. Dakle, odlučili smo se na poređenje tekstova koji pripadaju različitim stilovima – književni i jezik štampe kako bismo prikazali i naglasili transformaciju italijanskog jezika pisanog u šezdeset godina historije, kao i razliku među ta dva stila.

4. ANALIZA MORFOLOŠKIH I SEMANTIČKIH RAZLIKA

U nastavku ćemo analizirati nekoliko primjera iz romana Giorgia Bassanija *Il giardino dei Finzi-Contini*, koje ćemo uporediti s primjerima preuzetim iz nekoliko brojeva italijanskih časopisa i novina s ciljem praćenja jezičkih promjena, a samim tim i razlika u italijanskom jeziku na morfološkom i semantičkom nivou. Primjeri će biti navedeni ovim redoslijedom: najprije primjer iz Bassanijevog romana, a potom primjer iz štampe.

4.1. Opisivanje stvari ili radnje

Sljedeći primjeri ilustriraju na koji se način razlikuju opisi u književnom i novinarskom tekstu.

- 1a) *Sospirò, levò gli occhi al cielo, sorrise chissà perché ancora una volta, scoprendo tra le labbra sottili una dentatura ben altrimenti compatta e forte che non quella del danese; e intanto, col braccio levato, ci indicava il viale che, dopo un centinaio di metri, si inoltrava dentro un folto di canne d'India.* (Bassani, 2015, str. 64)
- 1b) *Dimore nobiliari, ovvero tutte quelle ville e palazzi dove generazioni di una stessa famiglia hanno lasciato i segni della propria storia. Palazzi reali e luoghi di potere, completamente musealizzati o ancora parzialmente in uso.* (PA, 2021)

Kada se uporede pridjevi podvučeni u ova dva primjera, u prvom primjeru književnog jezika (1a), u drugom jezika štampe (1b), uočavaju se znatne razlike. U prvom tekstu (1a) autor opisuje radnju, a to je iskazano glavnim i zavisnim rečenicama, s tim da je radnja opisana uz znatan broj pridjeva. Suprotno tome, u drugom tekstu (1b) očito je da se zavisne rečenice

ne upotrebljavaju, da je tekst sačinjen od kratkih rečenica u kojima se opisuju kuće pretvorene u muzeje, a imenice su popraćene sa po jednim opisnim pridjevom. Na osnovu ovakvih primjera možemo zaključiti da se jezik štampe ogleda u kratkom i efektnom davanju podataka i opisivanju.

4.2. Upotreba veznika

U jeziku štampe se uglavnom upotrebljava veznik *perché* (zato što), izuzimajući alternativne kao što su: *poiché* (pošto), *per il fatto che* (zbog činjenice da) itd. To se jasno vidi u sljedećim primjerima:

2a) E ***poiché*** tutti i pellegrinaggi, secondo Micol, dovevano essere compiuti [...] (Bassani, 2015, str. 82)

2b) Le sue acque sono tragicamente conosciute come grande cimitero di barche, ***perché*** piene di secche e scogli, dove si formano grandi onde [...] (MO, 2018, str. 184)

U primjeru iz časopisa (2b), kako smo već prethodno naveli, upotrijebljen je veznik *perché*. Generalno posmatrajući, može se reći da u tekstovima štampe uglavnom nalazimo ovaj veznik. Naravno, nije isključeno da se on koristi i u jeziku književnosti (2a), ali njegova upotreba nije tako česta kao u jeziku štampe jer se u književnom stilu nastoje koristiti različiti sinonimi s ciljem stilskog obogaćivanja teksta.

Dalje, u jeziku štampe se često izbjegava upotreba konjunktiva i kondicionala koji su u tom slučaju zamijenjeni prezentom ili imperfektom indikativa. Do toga dolazi zato što se ne upotrebljavaju veznici koji u standardnom jeziku uvode konjunktiv (npr. koncesivni veznici *sebbene*, *benché*, *nonostante* – iako, uprkos), a važno je napomenuti i to da u italijanskom jeziku veznik utiče na upotrebu konjunktiva i indikativa:

2c) *Sebbene il professore si fosse congedato con un “arrivederci!” più che cordiale, a nesuno sarebbe venuto in mente di tenere eccessivo conto della sua promessa.* (Bassani, 2015, str. 72)

2d) *Ciò significa che chi copia e incolla un testo o una pagina web viola il diritto d'autore **anche se** ne riporta l'autore e magari il link [...]* (LE, 2017)

U primjeru iz štampe (2d) autor upotrebljava oblik *anche se* (iako) koji ga ne obavezuje da u zavisnoj rečenici upotrijebi konjunktiv, dok bi u jeziku književnosti u ovakvoj jednoj rečeničnoj konstrukciji sigurno upotrijebio veznik koji zahtijeva upotrebu konjunktiva, a koji uvodi glavnu ili (u zavisnosti od rečenice) subordiniranu rečenicu. Takav je slučaj u primjeru 2c na osnovu kojeg se prepoznaje upotreba standardnog jezika.

4.3. Morfologija glagola

U pogledu glagolske morfologije, u jeziku štampe vrlo je ograničena upotreba vremena poput *passato remoto* (pluskvamperfekt) (npr. *Due anni fa ebbi un incidente* – Prije dvije godine sam bio imao nesreću), koji je zamijenjen *passato prossimo* (perfekt) (npr. *Due anni fa ho avuto un incidente* – Prije dvije godine sam imao nesreću) ili *futuro* (npr. *Domenica andrò al cinema* – U nedjelju ću ići u kino) umjesto kojeg se koristi sadašnje vrijeme (npr. *Sabato vado al cinema* – U subotu idem u kino). Tu činjenicu možemo ilustrovati sljedećim primjerima:

- 3a) *Fu così che cominciarono, quasi sempre per ingannare le attese fra una partita e l'altra, le nostre lunghe scorribande a due. Le prime volte **prendevamo** le biciclette.* (Bassani, 2015, str. 80)
- 3b) ***Ad aprire** le loro porte aziende che operano nel distretto conciario e nel settore energia, come SNAM...* (GR, 2022)
- 3c) ***Nasce** a Milano la prima edicola eco-sostenibile italiana.* (IFQ, 2022)

Za iskazivanje prošlosti ili budućnosti upotrebljava se glagol u infinitivu *aprire* (otvoriti) na početku rečenice (3b), a samim tim, kako je to vidljivo u primjeru 3c, dolazi do izostavljanja pomoćnih glagola *avere* (imati) ili *essere* (biti) koje je, po pravilima tvorbe, u slučaju prošlog vremena *passata prossima*, a u zavisnosti od glagola koji je u pitanju, neophodno upotrijebiti. U primjeru iz književnog teksta (3a) koristi se glagolsko vrijeme *imperfetto* koje je tipično za opisivanje prošlosti. Kad je riječ o primjerima iz novinskog članka (3b), autor je u ovoj rečenici upotrijebio infinitiv umjesto nekog prošlog vremena ili futura, jer je to upravo sloboda koju autori u jeziku štampe mogu iskoristiti ukoliko smatraju da bi ona mogla doprinijeti

“vizuelnoj zvučnosti”² i direktnosti prenošenja željene poruke, odnosno, u ovom slučaju, informacije. Ovo naglašavamo zbog toga što, ukoliko ne poznajemo prethodni sadržaj ili onaj koji slijedi, u ovakvoj konstrukciji ne možemo definisati da li je riječ o nečemu što se desilo u prošlosti ili će se tek desiti u budućnosti. U primjeru 3c upotrijebljen je prezent umjesto prošlog vremena, što je tipično za jezik štampe, ali i medija općenito. Ovakva upotreba gramatičkih oblika (glagolskih načina i vremena) djeluje na efektivnost poruke jer, za razliku od književnog jezika, tekst štampe ima zadatak da prenese željenu ideju, misao, informaciju u veoma kratkom vremenu.

4.4. Frazološki izrazi

U književnom jeziku XX vijeka, kao i u jeziku štampe, česta je upotreba fraza, idiomatskih i kolokvijalnih izraza. I naš korpus to potvrđuje:

- 4a) *Prima che l'Adriana e Bruno avessero terminato di mettermi al corrente su questi avvenimenti* [...] (Bassani, 2015, str. 63)
- 4b) [...] *non c'è niente da fare, infine magagnette saltano subito all'occhio, la vernice qua e là è partita* [...] (Bassani, 2015, str. 88)
- 4c) *Se siete a caccia di percorsi "freschi" [...] lontano dal "già visto"* [...] (MO, 2018)
- 4d) *Nelle città blindate per l'emergenza Coronavirus, l'unica valvola di sfogo è lo sport.* (AM, 2021)

Kako u primjerima iz književnog stila (4a) i (4b), tako se i u primjerima iz štampe (4c) i (4d) frazama i idiomatskim izrazima želi efektivnije i realnije dočarati ono što se opisuje. Iz ovakvih primjera jasno se vidi da u jeziku književnosti XX vijeka dolazi do promjena koje nastaju uvođenjem kolokvijalnijeg načina izražavanja i čestom upotrebom fraza. U primjeru 4a autor je umjesto konstrukcije *far sapere* (javiti) upotrijebio frazu *mettere al corrente* (upoznati nekoga sa nečim), dok u primjeru 4b koristi izraz *saltare all'occhio* (upadati u oko, u kontekstu odvlačenja pažnje) da bi na što efektivniji i slikovitiji način prikazao trenutak koji opisuje. Kad je riječ o jeziku štampe, upotreba fraza i idiomatskih izraza je konstanta, neovisno o

² Prema našim izvorima, kako smo se željeli izraziti.

vrsti novina, članka i sl. Tako su u primjeru 4c upotrijebljeni termini *freschi* (svježi, u prenesenom značenju koje obilježava “novitet”) i *già visto* (već viđeno), dok u sljedećem primjeru iz štampe (4d) imamo frazu *valvola di sfogo* (ispušni ventil, u kontekstu pronalaženja rješenja za oslobađanje od stresa). Takva vrsta jezičkih elemenata u štampi je jako bitna kako bi se što realnije prikazalo ono o čemu se piše s obzirom na to da, za razliku od književnosti, autori u jeziku štampe ne koriste duge rečenice niti mnogo opisnih elemenata.

4.5. *Upotreba interpunkcije i žargona*

I književni jezik i jezik štampe pripadaju stilovima u kojima je autorima “dozvoljena” upotreba najrazličitijih sredstava – od jezičkih do grafetičkih. Međutim, u književnom jeziku, u namjeri da se što dinamičnije i slikovitije dočara radnja, primjećuje se učestala upotreba interpunkcijskih znakova:

5a) *Dava un'occhiata all'orologio, annunciava che era tempo di filare a dormire (anche se la sirena della fabbrica per loro “tecnici” non suonava che alle otto – soggiungeva spesso, solenne –, i piedi giù dal letto bisognava sempre metterli alle sei e tre quarti “come minimo”...)*
[Bassani, 2015:185].

5b) *Bacao je pogled na sat, obavještavao je da je došlo vrijeme da se briše u krevet (iako bi se sirena fabrike za njih “tehničare” aktivirala tek u osam sati – često bi dodavao, svečano –, noge si uvijek morao spuštati niz krevet “minimalno” u petnaest do sedam...)*³

Pored interpunkcije, kao odraza autorske slobode, evidentno je prisustvo žargona, fraza, kao i umetanja dijelova rečenica na nestandardizovan način. To se vidi u primjeru žargonizma *dava un'occhiata* koji, iako se javlja u književnom stilu, nije njegova tipična odlika. Pojava interpunkcije i žargona na način na koji ih je autor upotrijebio u primjeru 5a [a to još jasnije možemo uočiti i shvatiti u prevodu (5b) primjera], pokazuje njegovu slobodu u izboru različitih sredstava kako bi dočarao opisanu situaciju.

³ Prevod s italijanskog jezika uradila je autorica ovog članka.

4.6. Posuđenice

U nastavku ćemo razmotriti uticaj jezika štampe na jezik književnosti i odnos francuskog naspram engleskog. U XX vijeku žurnalistički stil počinje značajno uticati na književni stil kad je u pitanju upotreba anglicizama, a naročito kad je riječ o brojnosti upotrijebljene leksike u odnosu na dotadašnju leksiku iz francuskog jezika. Kao dokaz ovakve vrste evolucije, u nastavku ćemo navesti imenice na engleskom koje su prisutne samo u jednom poglavlju (devet stranica) romana (Bassani, 2015, str. 91–99):

- 6a) *Dal **match** interrotto non si era neppure più parlato [...]* (Bassani, 2015, str. 62)
- 6b) *E cioè: quasi niente **out**, specie dietro le righe [...]* (Ibid., 2015, str. 67)
- 6c) *[...] con quel suo carattere più passivo di un **punching ball** [...]* (Ibid., 2015, str. 98)

Mnoge riječi iz engleskog jezika po svojoj su strukturi sintaksički ekvivalentne, tj. jednosložne su i samim tim su praktičnije za upotrebu, kako u jeziku štampe, tako, kao u primjerima 6a, 6b i 6c, i u jeziku književnosti. Riječi iz engleskog jezika u primjerima *match*, *put* i *punching ball* spadaju u semantičko polje sporta. U italijanskom jeziku postoje prevodni ekvivalenti ovih riječi, ali se ovdje radi o posuđenicama koje su upotrijebljene zbog prestiža. Autor je, naime, mogao upotrijebiti iste ove riječi na italijanskom jeziku, a smisao bi ostao identičan – ital. *partita*, *mettere*, *pallapugno*. Bassani, također, u svom romanu upotrebljava riječi na francuskom jeziku, ali u znatno manjem broju u odnosu na anglicizme. Kao dokaz toga, u nastavku ćemo navesti lekseme iz engleskog i francuskog jezika koje su prisutne u samo jednom poglavlju – lekseme iz engleskog jezika: *living room*, *hall*, *clic*, *transeat*, *game*, *week-ends*, *punching-ball*; lekseme iz francuskog: *opalines*, *flutes*. Međutim, smatramo bitnim napomenuti da u ovom poglavlju, pored leksema iz engleskog i francuskog jezika, identifikujemo čak više leksema iz njemačkog nego iz francuskog jezika: *Hütte*, *verboten*, *privat*, *Skiwasser*.

Osim anglicizama koji su još u prošlom vijeku pronašli svoje mjesto u rječniku italijanskog jezika – poput *film*, *bar*, *partner*, *sport*, *festival*, *computer*, *record*, *media*, *stress*, *tennis*, *show*, *relax* i mnogih drugih – koji se

pojavljaju kako u jeziku štampe tako i u književnom jeziku, u posljednje vrijeme se nameće upotreba novih anglicizama u jeziku štampe koji su sve više prisutni kao posljedica savremenih oblika komunikacije nastalih uslijed globalizacije. Kao ilustracija mogu poslužiti sljedeći primjeri:

6d) *Il rap di oggi è “esaltazione dell’opulenza”, la solidarietà “non si fa sul web con l’**hash tag** ma concretamente e sul campo”, la politica “è ridotta a un **tweet**”.* (IFQ, 2021)

6e) *Il metodo **smart**, per far stare tutto dell’imprenditrice e scrittrice di origine indiana[...]E sembrerà strano, ma di manuali [...]è pieno il **web**, anzi, addirittura avanza la figura del **travel coach** [...] se proprio vogliamo filosofeggiare sul **trolley** e sull’arte riempirlo[...] Ma qui, per fortuna, si parla solo di **weekend**.* (PA, 2022)

6f) *Abbiamo ricevuto dal Ministero danese il mandato di promuovere lo **staycation**, vale a dire la vacanza domestica [...]*(AM, 2020)

6g)[...]il “picco” degli ultimi **cluster** romani, i numeri dei nuovi contagi da coronavirus nel Lazio[...] (CdS, 2020)

6h) *L’**inline skating** è lo **sport** più simile allo sci. Anche per questo durante il **lockdown** il mercato dei pattini in linea è letteralmente esploso.* (AM, 2021)

Razvojem tehnologije došlo je do pojave društvenih mreža, a time se i broj ljudi koji koriste ova komunikacijska sredstva značajno povećava, što dovodi do transformacije pisanog jezika. Posljedica takve transformacije su i promjene u stilu pisanja autora iz svijeta štampe. A ta pojava je očigledna kroz broj primjera koje smo prethodno naveli (6d, e, f, g, h). U ovim primjerima autori ne upotrebljavaju anglicizme zbog toga što ne postoje eventualni prevodni ekvivalenti u italijanskom jeziku, već se prije svega radi o brzini širenja leksikona koji se pojavljuje na međunarodnom nivou. Tako imamo *hashtag* i *tweet* (6d), riječi tipične za aplikacije na pametnim telefonima – dakle, odmah prepoznatljive čitaocima. Dalje, u primjeru 6e imamo lekseme *smart* i *web* koje su opet vezane za tehnologiju, dok su anglicizmi *travel coach*, *trolley* i *weekend* izrazi vezani za temu putovanja, riječi od kojih *trolley* i *weekend* se nalaze u vokabularu italijanskog

svakodnevnog jezika. U primjeru 6f *staycation* je izraz koji je ušao u upotrebu kao “emocionalna utjeha” čitaocu da ipak postoji godišnji odmor, samo “drugačiji”, u skladu s okolnostima. Slično je i u primjeru 6h za izraz *inline skating*, vrsta sporta popularnog za vrijeme pandemije. Zbog toga gotovo sa sigurnošću isključujemo mogućnost da je u ovom slučaju u pitanju “lijenost” autora da nađe odgovarajuće rješenje u italijanskom jeziku jer smatramo da upotreba anglicizama odgovara kontekstu u kojem se nalaze. Riječi poput *cluster* (6g) i *lockdown* (6h) su riječi koje su za vrijeme pandemije reaktualizovane u gotovo svim jezicima svijeta, pa tako i u bosanskom jeziku. Smatramo da je ovdje riječ o vještini autora, u ovom slučaju pisca članka koji ima namjeru da manipuliše emocijama čitalaca i da ih “umreži” – što je postalo jedan od vodećih trendova.

5. ZAKLJUČAK

Na osnovu analiziranih odabranih primjera istakli smo kako razlike, tako i sličnosti u italijanskom jeziku književnosti XX vijeka i jeziku štampe. Jasno je da su i jezik štampe i jezik književnosti kroz vrijeme doživjeli značajne promjene, ali i to da je u jednom trenutku na jezik književnosti uticao jezik štampe. Međutim, oba stila i dalje čuvaju svoje temeljne jezičke odlike, s tim da se jezik štampe znatno brže razvija od jezika književnosti, što smo mogli uočiti kroz analizu i poređenje primjera iz Bassanijevog romana *Il giardino dei Finzi-Contini* i primjera iz odabranih časopisa i novina. Pisani italijanski jezik sve više pokazuje fleksibilnost i u književnoumjetničkom, ali i novinarskom stilu, što je odraz autorske slobode u izboru jezičkih sredstava kojima žele pridobiti savremenog čitaoca. To pokazuju prodor jezičkih elemenata iz razgovornog jezika, ali i posuđenica, što je svakako više izraženo u publicističkom stilu, dok jezik književnosti nastoji zadržati svoju autentičnost kroz bogate i složene jezičke strukture. Upotreba “jednostavnijeg” i “prostijeg” jezika u štampi rezultat je želje autora da se približi širem krugu čitalaca. Osim toga, jezik štampe se prilagođava novijim društvenim (pa samim tim i jezičkim) trendovima, među kojima značajno mjesto zauzimaju društvene mreže.

LITERATURA

- Bassani, G., 2015. *Il giardino dei Finzi-Contini*. Milano: Giangiacomo Feltrinelli Editore.
- Brigatti, V., 2023. "Bassani, Feltrinelli e la 'nuova' questione della lingua", U: Griseldaonline, *Creative Commons BY-SA License*, str. 95–112.
- Castellani, A., 1987. "Studi linguistici italiani". *Salerno Editrice*, br. 13, str. 137–153.
- De Mauro, T., 2011. *Storia linguistica dell'Italia unita*. Roma: Editori Laterza.
- Deanović, M., Jernej, J., 2002. *Talijansko-hrvatski rječnik*. 14. izdanje. Zagreb: Školska knjiga.
- Džindo, J., 2013. *Riflessioni sull'italiano* [elektronsko izdanje]. Sarajevo: Filozofski fakultet u Sarajevu. Dostupno na: <https://ebooks.ff.unsa.ba/>; pristupljeno 20. 6. 2022.
- Katnić-Bakaršić, M., 1999. *Lingvistička stilistika* [elektronsko izdanje]. Budapest: Open Society Institute. Dostupno na: <https://www.ffst.unist.hr/>; pristupljeno 17. 6. 2022.
- Migliorini, B., 2019. *Storia della lingua italiana*. Milano: Bompiani.
- Sabatini, F., 1985. "L'italiano dell'uso medio". U: Holtus, G., Radtke, E. ed. *Gesprochenes italienisch in geschichte und Gegenwart*. Tübingen: GNV, str. 154–184.
- Treccani, dostupno na: https://www.treccani.it/enciclopedia/scolarizzazione_%28Enciclopedia-dei-ragazzi%29/; pristupljeno 21. 11. 2022.

ČASOPISI I NOVINE

- AM – *Action Magazine*; dostupno na: <https://actionmagazine.it/altri-sport/>; pristupljeno: 31. 05. 2022.
- GR – *Greenweek*; dostupno na: <https://www.greenweekfestival.it/in-trentino-torna-green-week-il-piu-importante-appuntamento-nazionale-dedicato-alla-sostenibilita/>; pristupljeno: 31. 05. 2022.
- IFQ – *Il fatto quotidiano*; dostupno na: <https://www.ilfattoquotidiano.it/2021/05/07/caparezza-la-politica-oggi-si-fa-con-i-tweet-e-la-retorica-della-pancia-cosa-accadr-dopo-il-caso-fedez-nulla/6190180/>; pristupljeno: 29. 05. 2022.

LE – *Lexit*; dostupno na: <https://www.lexit.it/copiare-vietato-anche-nel-web/>;
pristupljeno: 23. 05. 2022.

MO – *Motociclismo* (sportski časopis, mjesečni, august 2018).

PA – *Panorama*; dostupno na: <https://www.panorama.it/Moda/fine-settimana-mare-e-campagna>; pristupljeno: 01. 06. 2022.

MORPHOLOGICAL AND SEMANTIC CHARACTERISTICS OF THE STANDARD ITALIAN LANGUAGE ON THE EXAMPLES OF A LITERARY WORK FROM THE 20th CENTURY AND THE CONTEMPORARY ITALIAN PRESS

Summary

This paper deals with the evolution of the Italian standard language on the corpus of the 20th century literary work - Giorgio Bassani's novel *Il giardino dei Finzi-Contini* (The Garden of the Finzi-Contini) and contemporary Italian press. Analyzing individual linguistic elements at the morphological and semantic level, the way in which the Italian standard language evolves in literature and in the language of the press is explained. Special attention is paid to the differences between the two registers and also to their similarities.

Key words: *evolution of the linguistic norm of the Italian language, standard language, XX century, literary register, print language, morphology, semantics*